

KÜRESELLEŞME KARŞISINDA TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ

Globalization towards Turkish Education System

Abidin DAĞLI¹

Özet

Genel olarak küreselleşme, ülkeler arasındaki ekonomik, sosyal ve siyasi ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, sermaye hareketliliğinin artması, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması olgularını içerir. Küreselleşmede eğitim; sürekli öğrenmeyi, bilgiyi bilmeyi, bilgili olmayı, bilgiyi üretmeyi, bilgi ile yaşamayı sağlayan bir süreçtir. Küreselleşmede yeni bilgi ve iletişim teknolojisi önemli bir yer almaktadır. Bu nedenle öğretmenler, bilgiyi ve iletişim teknolojisini kullanan, yararlı hale getiren kişiler olmalıdır. Okullar küreselleşme açısından eğitim programlarında değişiklik yapmalıdırlar. Bu bağlamda, daha okul döneminde küresel düşünen öğrenciler yetiştirilmelidir. Küresel boyutta sorumluluk üstlenen, tutum oluşturabilen bir gençlik yetiştirmeye çaba sarf edilmelidir. Küresel süreç içinde bulunan ülkeler arasında üniversitelerde öğrenci değişimi çok yaygın hale getirilmelidir.

Anahtar Sözcükler: Küreselleşme, küreselleşmede eğitim, Türk Eğitim Sistemi.

Abstract

Generally globalization includes the facts about spreading and developing of economical, social and political relationship among the countries, increasing capital activity, loosening the polarisation based on ideological differences, being well-known of different social cultures, belief and expectation, intensifying relations among the countries. Education in globalization is the process which provides learning permanently, knowing knowledge, being wise, producing information, living with knowledge. There is an important place for new information and communication technology in globalization. For this reason, teacher should be the person who uses information and communication technology and makes them useful. Schools should modify their education programmes in terms of globalization. In this sense, education system should create students who can think global at the school age. The aim should be to create youngsters who take responsibility at the global level and can assume attitude. Students exchange at universities should be widespread among countries which are in global process.

Key Words: Globalization, education in globalization, Turkish Educational System.

¹ Yrd. Doç. Dr.; Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, 21280 Kampüs – Diyarbakır, dagli@dicle.edu.tr

Giriş

Günümüzde ülkelerin; ekonomik, sosyal ve teknolojik alanda birbirlerine yaklaşımları aralarındaki işbirliğini güçlendirmiş ve ortak hareket etme zorunluluğunu gündeme getirmiştir. Dünyadaki ülkelerle birlikte ortak hareket etme ve dünyadaki eğilimlere uygun davranma zorunluluğu, *küreselleşme* sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

İngilizce’de Globalization Türkçe’ye “küreselleşme” olarak geçmiştir. ABD’den gelen bu kavram dünya literatüründe başarılı bir şekilde tanıtılmış ve yerini almıştır.

Etimolojik (kökbilimsel) olarak “cihanşümul, bütün dünyayı kapsayan” karşılıkları verilen küreselleşme, günümüzde sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel yönden dünyaya açılma, dünya ile bütünleşme anlamında kullanılmaktadır (Öztürk, 1998:29).

Genel olarak küreselleşme, ülkeler arasındaki ekonomik, sosyal ve siyasal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, sermaye hareketliliğinin artması, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması olgularını içerir (DPT, 2000:1).

Featherstone’na göre “küresel” kavramının İngiliz dilinde uzun bir geçmişi olmasına karşın, küreselleşme ve onunla ilgili kavramlar daha çok ekonomik bağlamda 1960’larda kullanılmaya başlandı. Medya ve kültürel çalışmalarda küreselleşmeye yakın anlamda “küresel köy” vurgusunu Marshall McLuhan “*Understanding Media*” adlı yapıtında ileri sürmüştür. Sosyolojide ise, küreselleşme kavramını Roland Robertson 1985 yılında yayımladığı bir makalede tartışmaya açmıştır (Kızılcıçelik, 2003:3). Küreselleşme, çok kültürlülük gibi son zamanların popüler konularından biridir.

Power’a göre küreselleşme, yeni bilgi teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla birlikte oluşan değişmelerin yer aldığı çok yönlü bir işlevler topluluğu ya da insan yaşamlarını daha derinden, daha yoğun bir şekilde ve daha hızlı birleştiren, “daralan mekan, kısalan zaman ve yok olan sınırlar” anlamına gelen konseptler topluluğu olarak tanımlanabilir (Yurdabakan, 2002:61).

Dicle de, küreselleşme konusunda şu görüşleri ileri sürmektedir: Bazı yazarlar küreselleşmeyi ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda ortak değerlerden bazılarının yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması olarak tanımlamaktadır. Bazı yazarlar ise, küreselleşmeyi Pazar, ürün ve süreçlerin standartlaşması, sosyo-kültürel farklılıkların ortadan kalkması, sınır ötesi şirketlerin gereksinim ve isteklerini karşılayacak standartlarda üretim yapması olarak tanımlamaktadır. Yine bazı yazarlar küreselleşmenin dünya için olumlu bir gelişme olduğu düşüncesindedir. Olumlu düşünelere göre küreselleşme sınır ötesi serbest ticaretin artmasına, demokrasi ve insan haklarına yönelik çalışmalarda gelişmelere ve büyük oranda refahın yükselmesine neden olduğu görüşü savunulmaktadır. Küreselleşme ile devletlerin, iç ve dış borçlarının, vergi sisteminin ve para piyasasının işleyişinin bozulmayacağı düşünülmektedir. Bu konuda olumsuz düşünelere

göre ise, küreselleşme sınır ötesi şirketlerin denetlediği, yönlendirdiği bir dünya pazarıdır. Devletlerin kendi sınırları içerisindeki egemenliklerinin, pazarları üzerindeki etkilerinin giderek azaldığı ifade edilmektedir. Bu süreçte eşitsizlik, güvensizlik ve zengin fakir arasındaki farklılıkların giderek büyüyeceği düşünülmektedir (Doğan, 2002:88).

Küreselleşme süreci, eğitimdeki gelişmelerle desteklenmektedir. Gelecek için eğitim insanlar arasındaki ilişkilerde uyumu amaçlamaktadır. Bu uyum küreselleşme çabalarını içermektedir.

Küreselleşmede Eğitim

Robitaille, Lafleur ve Archer'e göre 21.yüzyılın eğitimi, yaşanabilir bir geleceğin oluşmasını amaçlayan tüm stratejik temel öğeleri sunan ve uzlaşmayı hedefleyen eğitimidir. 21. yüzyılın eğitimi, kadercilik ve ilgisizlikle savaşmayı amaçlayan eğitimidir. 21. yüzyılın eğitiminde herkesin bireysel ya da toplu olarak sorumluluklarını yerine getirecek düzeyde olduğuna inanılmaktadır. Yarın için eğitimde başat koşul, gerçekler üzerinden hareket etme olasılığına sahip, bilinçli ve değişim tohumlarını koruyabilecek genç nesillere olanak tanımak olarak kabul edilmektedir. Çünkü geleceğin eğitimcileri, endüstri toplumundaki ilk nesilden bazılarına nitel ve nicel değişimde rehberlik edebilecek düzeyde olmalıdır. Eğitimciler, çevresiyle ve benzer yapıdaki insanlarla ilişkilerin gerçek değişimini sağlayabilmelidir (Doğan, 2002:89).

Gelecek için eğitim insanlar arasındaki ilişkilerde uyumu amaçlamaktadır. Bu uyum yerellikten çok küreselleşme çabalarını içermektedir. Eğitimde küreselleşmede, dört ilkedden bahsedilmektedir. Bu ilkeler; (1) öğrenmeyi bilmek, (2) öğrenmeyi öğrenmek, (3) bireysel öğrenmek ve (4) birlikte yaşamayı öğrenmektir (Doğan, 2002:91, 92).

Robitaille, Lafleur ve Archer, küreselleşmede eğitimi; sürekli öğrenmeyi, bilgiyi bilmeyi, bilgili olmayı, bilgiyi üretmeyi, bilgi ile yaşamayı sağlayan bir süreç olarak ileri sürmektedir. Küreselleşme sürecindeki eğitim yöneticisi ise "birey-toplum-çevre" uyumunu gözeten, güven ilkesini benimseyen kişidir. Geleceğin yöneticisinin ilkeleri ise koruma, insanlık, sorumluluk, ılımlılık, ihtiyatlık, çeşitlilik ve vatandaşlık ilkesidir (Doğan, 2002:95).

Küreselleşme eğitim kurumlarına uygulanırken; eğitimcilerin rollerinin, sertifika sisteminin ve eğitimin sonuçlarının gözden geçirilmesine dikkat edilmelidir. Bu roller aşağıda kısaca açıklanmıştır (Doğan, 2002:96, 97):

1. Eğitimcilerin Rollerinin Gözden Geçirilmesi: Özgür bireyler yetiştirmek, bilgiyi bulmak, bilgiyi incelemek ve yorumlamak için öğretmenlerin eğitimde kullandıkları metotların gözden geçirilmesi sağlanmalıdır. Günümüz öğretmeni, daha çok sözcü görevini üstlenmiş durumdadır. Bunun yerine eşlik eden eğitimci rolünü üstlenmelidir. Küreselleşmede yeni bilgi ve iletişim teknolojisi önemli bir yer almaktadır. Bu

nedenle öğretmenler, bilgiyi ve iletişim teknolojisini kullanan, yararlı hale getiren kişiler olmak zorundadır.

2. *Sertifika Sisteminin Gözden Geçirilmesi*: İş istihdamındaki değişim nedeniyle bireylerin kapasitelerinin belirleyicisi olan unsur sertifika sistemidir. Eğitimde sertifika sisteminin gözden geçirilmesi ile yeteneklerin değerlendirilmesi konusunda entegrasyon oluşumu sağlanacaktır. Böylece sertifika konusunda da standartlaşmaya gidilecektir. Standartlaşma ile öğrencilerin ülkeler arasında rahatça hareket etmesi sağlanabilecektir. Bu da devletler için ve uluslar arası şirketler için yeni işgörenlerin yetiştirilmesi anlamına gelecektir.

3. *Eğitimin Her Düzeyindeki Sonuçlarını Tekrar Düşünmek*: Modern eğitim sisteminde farklı düzeyler arasında görev dağılımları yenilenmektedir. Üretici, katılımcı, sorumluluğunu bilen, yeteneklerine göre yönlendirilen, çağdaş değişimin özerk sonuçlarını düşünen vatandaşların yetiştirilmesi için temel eğitim zorunludur. Yüksek öğretimde amaçları sabitleştirebilmek, kadroları oluşturabilmek, değişimi uyarlayabilecek kapasitede tekniker ve mühendislere, ekonomik sorunları analiz edecek ve sorunları çözümlenecek değişik ve farklı işgörelere gereksinim duyulmaktadır. Ortaöğretimin rolü ise yükseköğretimin beklentileri çerçevesinde belirlenmektedir.

Küreselleşmenin eğitimdeki etkisinden söz ederken, okulların küreselleşme açısından eğitim programlarında değişiklik yapmalarını anlıyoruz. Konunun bir boyutu budur. Bu bağlamda, daha okul döneminde küresel düşünen öğrenciler yetiştirilir. Küresel boyutta sorumluluk üstlenen, tutum oluşturabilen bir gençlik yetiştirmek amaçlanır. Ama bu gençlik, aynı zamanda yerel boyutta da sorumluluk üstlenecektir (Tezcan, 2002:57).

Küresel süreç içinde bulunan ülkeler arasında eğitimde ortaklaşa özellikler taşıyacaktır. Örneğin, üniversitelerde öğrenci değişimi çok yaygın olacaktır. Esasen Avrupa Topluluğu'ndaki ülkeler bu uygulamaya çoktan başladılar. Avrupa Birliği'ne ait ülkelerdeki üniversiteler, öğrencilerin istedikleri üniversitelerden dersler alabilmelerini ve öğrenimlerine ara vermeden devam edebilmelerini sağlayacak biçimde yapılanmaktadır. Öğrencinin bir sömestride bir üniversiteden, başka bir sömestride başka bir ülkenin üniversitesinden ders almaları sağlanmaktadır. Böylece öğrenciler, değişik düşünceler, değişik görüşlerden yararlanmış olurlar. Avrupa Topluluğu, ERASMUS adındaki proje doğrultusunda 2000'li yıllardan itibaren yükseköğrenim öğrencilerinin %25'ini en az bir akademik yıl, topluluğa bağlı bir diğer ülkede eğitmeyi öngörmektedir. Böylece bu projeye göre milyonlarca öğrenci, üye ülkeler içinde rotasyona tabi tutulacaktır. Bu proje ile 21. yüzyılda uluslar arası entegrasyon yaratacak ve yaşatacak kitleleri eğitmek amaçlanmıştır (Tezcan, 2002:58).

Ülkeler arasındaki öğrenci değişimi uygulamaları, kuşkusuz beraberinde başka sorunları da getirmektedir. Örneğin programların eşdeğerliği, eğitimin niteliği gibi konular gündeme gelmektedir. Böylece uluslar arası standardizasyon ve akreditasyon da ele alınması gereken konular olmaktadır. Uluslar arası ticari, teknolojik bütünleşmeler bu gibi konuları adeta

zorlamaktadır. 2000'li yıllardaki mühendis, avukat, ekonomist, eğitimbilimci, bilgisayarlılar gibi çeşitli mesleklere mensup elemanlar, çok uluslu şirketlerde yabancı meslektaşları ile bir arada ve uluslararası normlar çerçevesinde görev yapacaklardır (Tezcan, 2002:58).

Avrupa Topluluğunun küreselleşme alanındaki etkinliklerinin hedefleri ise şunlardır (Tezcan, 2002:59):

1. Özellikle üye ülkelerin dillerinin öğretilmesi ve yaygınlaştırılması yoluyla eğitim alanında Avrupa sınırlarının genişletilmesi,

2. Diplomaların ve eğitim sürelerinin karşılıklı olarak tanınmasını teşvik etmek suretiyle, öğrenci ve öğretmenlerin hareketliliğine destek sağlamak,

3. Eğitim kurumları arasında işbirliğini geliştirmek,

4. Üye ülkelerin eğitim sistemlerine ilişkin ortak sorunlarda bilgi ve deneyim değişimini geliştirmek,

5. Öğrenci değişiminin geliştirilmesini teşvik etmek.

1976 yılında Bakanlar Konseyi, topluluk faaliyet programını kabul etti. Bu programın esasları şunlardır (Tezcan, 2002:59):

1. Göçmen işçiler ve çocukları için daha iyi kültürel ve mesleki eğitim,

2. Avrupa'nın çeşitli eğitim sistemleri konusunda ortak bir anlayış düzeyine ulaşmak,

3. Yükseköğretimde işbirliği,

4. Yabancı dil öğretiminin iyileştirilmesi,

5. Bütün topluluk çapında, her türlü eğitime ulaşılabilmesi için fırsat eşitliliğinin sağlanması,

6. Gençlerin meslek eğitimlerinin geliştirilmesi,

7. Okul yaşamından, iş yaşamına geçişin kolaylaştırılması için düzenlemeler yapılması.

Mesleki eğitim konusunda ise, aşağıdaki ilkeler belirlenmiştir (Tezcan, 2002:59):

1. Eğitim ile iş deneyimlerinin birleştirilmesi,

2. Kızlara mesleki eğitimde eşitlik sağlanması,

3. Bölgesel ve yersel düzeylerde eğitimin programlanabilmesi ve düzenlenebilmesi,

4. Yeni bilgi ve teknolojilerin eğitiminde işbirliğinin sağlanması,

5. Eğitimde yeni teknoloji kullanımı üzerinde çalışma.

Delor, öğretmen eğitimi yapan yüksek öğretim kurumlarının programlarında önemli değişikliklerin yapılması gerektiğini vurgulayarak öğretmenlerin, değişik kültürlere sahip, sosyal yönden zayıf öğrencilerin öğrenmelerini gerçekleştirebilen, mevcut çatışmalarını barışçı yollarla çözebilen, birbirinin kişiliklerine ve kültürlerine saygı duyan ve toplumsal sorumluluk taşıyan yurttaşlar olmalarına yardım edebilecek nitelikte bilgi, beceri ve değerlerle donanmış olmaları gerektiği üzerinde durmuştur (Yurdabakan, 2002:64).

Küresel Gelişmeler Karşısında Türk Eğitim Sistemi

Türk Eğitim Sistemi ve bu sistemin ön gördüğü bürokratik yapıyı 14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı “Milli Eğitim Temel Kanunu” belirlemektedir. Sistem genç kuşakları eğitimin ulusal ve evrensel amaçlarına göre yetiştirmeyi amaçlamaktadır. **Ulusal boyutta**, “Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin, milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik, sosyal hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren yurttaşlar olarak yetiştirmek” amaçlanmıştır. **Evrensel boyutta** ise, “beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren; topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı, ve verimli kişiler (...) ile onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak ve bir meslek sahibi olmalarını sağlamak (M. E.B., 1995) temel amaçlar arasında yer alır.

Türk eğitimi bu şekliyle ulusal bir karakter ve yapı üzerinde eğitimin evrensel ilkelerini hayati bir amaç olarak benimsemiş, pedagojik ve bilimsel gelişmelere açık bir felsefeyi yansıtır. Bu felsefe, bir yandan genç kuşakları “manevi ve kültürel değerlerle” ulusal kültür için sosyalleştirirken, “hür ve bilimsel düşünme gücü” kazandırmak suretiyle de onları evrensel kültüre adapte etmeyi ön görmektedir. Belirtilen amaçlar, kişisel ve toplumsal sorumluluklarla yaşadığı topluma katkısı olan, bu nedenle toplumu ve değişen toplumla uyumlu bir vatandaş profili çizmektedir. Bu insan, yeteneklerini kendilerine sağlanacak fırsat ve olanaklarla geliştiren, meslek ve beceri sahibi bir insandır. Dolayısıyla sistemin ön gördüğü profil, insanın vasıf dokusu ile şekillenmektedir (Doğan, 2004:34).

Sistemin Türk Milletini “çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapma” amacı, insanın vasıf dokusunun geliştirilmesinde gösterdiği başarı ile gerçekleşebilir. Gerçekleştirilmesi düşünülen bu hedefler değişim kültürünün doğasına ve esprisine büyük bir uygunluk göstermektedir. Ulusal değerler üzerinde beden, ruh ve zihin dengesini kurmuş, dünya ile uyumlu bireyler küresel değerlerin beklentisi ile de uyarlılık içindedir. Bu yüzden, *Türk Milli Eğitim Sistemi* son derece gelişmeci ve modern felsefi temellere sahiptir. Sorun bu temeller üzerinde ortaya çıkan ürün ya da ürünlerin söz konusu beklenti ve amaçlara uygunluğudur (Doğan, 2004:34). Acaba, Türk Milli Eğitim Sistemi ulusal ve evrensel düzeyde öngördüğü amaçlarını ne derecede gerçekleştirmektedir. Bu konuda ortaya çıkan engeller nelerdir? Olası sorunlar sistemin özünden mi yoksa dışından mı kaynaklanmaktadır? Bu ayrıntıları Doğan (2004:34-41) aşağıda özetle şu şekilde ifade etmektedir:

I. Türkiye’de Eğitimin Ulusal ve Evrensel Boyutlarda Öngörülen Hedeflerin Gerçekleştirilmesinde Bazı Sorunlar Yaşanmaktadır

Türk eğitim sisteminin işleyişi ile öngörülen hedeflerin istenen düzey ve kalitede gerçekleşmesinde ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu olgunun iki önemli sebebinden biri *eğitim bürokrasisi* diğeri ise *sosyo-kültürel* yapıdır.

1. Bürokratik Yapı: Bürokrasi Türkiye’de eğitim sisteminin omurgasını teşkil eder. Ulusal kuruluşların diğerlerinden olduğu gibi bu yapı da merkezi bir örgütlenme gösterir. Tüm yetkileri merkezde toplayan bir eğitim bürokrasisinden söz edilebilir. Bu yapının vizyon ve manevra alanı da siyasal iktidarların tasarrufu ve denetimindedir. Bürokrasi meslekten gelen kadrolarla tekâmül (doldurulmasına) etmesine rağmen, eğitimdeki bu başat tasarruf hakkı her zaman nihai kararlarda etkili olmaktadır. Dolayısıyla, siyasal etkilere açık olan bu yapı, eğitimin her türlü etkenden uzak olarak kendi gerçek zemini ve hedefleri üzerinde yürümesini zorlaştırmaktadır.

2. Sosyo-Kültürel Yapı: Bu yapının eğitim açısından iki önemli özelliği bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Sosyo-kültürel Yapının Cumhuriyet öncesinden gelen demografik ve kültürel karakteri, diğeri de bu mirasın şekillendiği tablodur.

Cumhuriyet öncesinden tevarüs eden demografik tablo, okul sayısı ve oku-yazar oranları son derece düşük bir sosyo-kültürel zemin ortaya koymaktadır. **Atatürk** Türkiye’inde eğitimin bütün işlevi ve öncelikli sorunu bu konuda ortaya çıkan sayısal açıklarını kapamak olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında; 5.142 okul, 364.428 öğrenci ve 12.574 öğretmen bulunmakta idi (Doğan, 2004:35). 2006 istatistiklerine göre, ülkemizde *örgün eğitimde* okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim toplam 43.520 okul, 578.545 öğretmen ve 13.932.189 öğrenci; *yaygın eğitimde* ise 9.633 okul, 69.530 öğretmen ve 3.886.638 öğrenci bulunmaktadır (MEB: 2006:91). Öğrencisi, öğretmeni ve diğer personeliyle dünyadaki 192 ülkeden 136’sının her birinin ayrı ayrı nüfusunu aşacak bir sayısal göstergeye ulaşmıştır (Doğan, 2004:35).

II. Türkiye’de Eğitimden Beklentileri Günlük ve Dönemsel Sorunlar Belirlemektedir

Böyle bir savın en büyük kanıtı siyasal inisiyatifin en karakteristik gösteri alanlarından biri olan “Eğitim Şuraları”dır. Eğitim Şuraları ülkedeki eğitimin, toplum ve dünyanın değişim şart ve doğrultusunda planlama, düzenleme ve yeniden yapılanmasına yardımcı olmak üzere bürokrasi, siyaset ve bilim çevrelerinin önde gelen kişilerin katıldığı yüksek danışma toplantılarıdır. Eğitim kamuoyunda şuraların “bir sistem arayışı” içinde geçtiği yolunda genel bir değerlendirme yapılmaktadır. Oysa durum böyle değildir. Bu toplantılarda sistem arayışından çok, mevcut uygulamalardaki açıklar ile dönemlere özgü sosyo-kültürel ve pedagojik sorunları Türkiye’de eğitimin güncel ve ivedi sorunları olarak sistemin öncelikli gündemi olmuştur.

III. Türk Eğitim Sisteminde Programlar Mevcut Haliyle Değişim Kültürünün Beklentileriyle Uyarlılık Göstermemektedir

Türk eğitim sisteminin değişmeye açık, gelişimci felsefesine rağmen ortaya çıkan bu olguda uygulayıcılar kadar, bürokrasi ve siyasilerin de rolü bulunmaktadır. Uygulama aşamasındaki en büyük engel eğitim dışı müdahale ve yönlendirmelerdir. Bu yüzden her kademedeki eğitim, gerek öğrenim süresi gerekse bu şuraya tekabül eden “müfredatlar” açısından sık sık değişmektedir. Elbette ki bu durum sistemin istikrarlı işleyişini olumsuz etkilemektedir. İstikrardan beklenen yarar da böylelikle baltalanmış olmaktadır. *Ders kitapları, üniversiteye giriş sınav sistemi ile öğretmenler ve öğretmen yetiştirme* olgusu bu konunun çarpıcı örnekleridir.

a) Ders Kitapları

Sistemin bu anlamdaki en karakteristik örneği ders kitaplarıdır. Ders kitapları müdahalenin ve eğitim dışı tasarrufun en açık örneğidir. Değişim kültürü eğitimde öğrenciyi merkeze almaktadır. Çünkü küresel değerler, bireyselleşmeyi yeni bir eğitim değeri olarak empoze etmektedir. Ders kitaplarının bireyde bu yolda gelişmeyi tahrik ve teşvik edeceği yerde, tekrar ve ezberci yöntemlerle öğrenciyi bıktırmakta ve usandırmaktadır.

b) Sınav Sistemi

Üzerinde en çok oynanan alt sistemlerden biri de üniversiteye giriş sınav sistemidir. Merkezi olan sınav sistemi kısa aralıklarla çok nitelik değişikliğine uğradı. Seksenli yıllarda Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS), Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) olarak iki aşamada gerçekleştirilen sınavlar 1999 yılından itibaren tek basamaklı olarak uygulanmaktadır. Bu durum gerçekte, iki sınavın tek sınava indirilmesi değil, ÖYS'nin kaldırılması ile ortaya çıkmaktadır. Adaylara bilgi ağırlıklı ÖSS'den yalnızca %25 civarında bir uygulama kalmaktadır. Bu nedenle de, bu sınav sisteminde bilgiden çok genel yetenek öne çıkarılmaktadır.

c) Öğretmenler ve Öğretmen Yetiştirme

Öğretmenler, sayıları 600 bini aşan sayısal görüntüsü ile Türkiye'de önemli bir toplumsal kategori oluşturmaktadır. Değişen toplumda belirli bir formasyonla ömür boyu yetinmek artık çok güçtür. Bu olgudan hareketle mezuniyet formasyonlarını geliştirmeleri, yeni bilgi ve kültürlerle sürekli iletişim halinde olmaları gereken kesimlerin başında öğretmenler gelmektedir. Ancak, Türkiye'de öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun bu tür önceliği olmadığı gözleniyor. Alanlarını ve alanlarındaki değişimleri izlemedikleri gibi, kendilerini yenileyecek kültürel yoğunlaşma, istek ve girişimleri de göstermiyorlar. Bu tutumun ekonomik etkenlerle bir açıklaması yapılabilir, ama tek geçerli neden olarak değerlendirmeye konu olamaz. Okumayan, aktüaliteyi ve alanını izlemeyen; kendini yeni bilgi ve becerilerle geliştirmeyen öğretmenin, değişim karşısında eğitim olgusundan beklenen işlevin yerine getirilmemesinde birinci derecede payı bulunmaktadır. Böyle bir öğretmen

olgusuna sahip olan eğitim olgusunun, kendisi ve toplumu için değer üretmesi, yeni yorum ve yaklaşımlara yönelmesi beklenemez. Yıllar öncesinin bilgi ve alışkanlıklarıyla dersane ve sınıflara giren öğretmenin genç kuşaklara verebileceği hiçbir şey yoktur.

Küreselleşme ve AB sürecinde ekonomik, politik, kültürel faktörler ve gelişen teknolojilerin bileşik etkisiyle eğitimde hareketlilik kavramı ön plana çıkmaktadır. Gerek iç hareketlilik gerekse dış hareketlilik anlamında ulusal ve uluslar arası çalışmaların geliştirilmesi bir ihtiyaçtır.

Yüksek öğretim düzeyinde özellikle bilim adamı yetiştirme çerçevesinde çoğunluğu Yüksek Öğretim Kurumu tarafından farklı ülkelere bilim adamı adayları gönderilmiş ve bu çerçevede bir hareketlilik mevcuttur. Öğretim elemanı yetiştirmek amacıyla yurt dışına öğrenci gönderme işlemleri 1987 yılına kadar 1416 sayılı Kanun kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmüştür. 1987 yılında 2547 sayılı Kanunu'nun 33. maddesinde değişiklik yapılarak üniversitelerin de yurt dışına eleman göndermeleri sağlanmıştır. 1987 yılından 2004 yılı sonuna kadar YÖK tarafından lisansüstü eğitim amacıyla yurt dışındaki 29 değişik ülkeye gönderilen araştırma görevlilerin toplam sayısı 3745'tir. Yurt dışına gönderilen öğrencilerin yaklaşık %50'si ABD'ye, %40'ı İngiltere'ye ve geri kalan %10'ı ise 27 değişik ülkeye gönderilmiştir (MEB, 2006:56).

Yurt dışına eğitim amaçlı öğrenci gönderen diğer bir kurum da MEB'dir. Türkiye'nin 2006 yılı mart ayı MEB istatistiklerine göre yurt dışında 20372 özel burslu ve 326 resmi burslu öğrenci 69 farklı ülkede veya ülkelerin özel yönetimli bölgelerinde lisansüstü eğitim ve staj görmektedir. Bunun yanı sıra, akademisyenler bilimsel etkinlikler kapsamında bu hareketliliği sürdürmektedirler (MEB, 2006:56).

Uluslararası hareketlilik, ülkelerde ciddi değişimlere sebep olmakta ve bu değişimlerde etkili olarak yönetildikleri takdirde yarar sağlamaktadır. Hareketliliğin bireylere ve kurumlara getireceği olası yararlar şöylece sıralanabilir (MEB, 2006:59): (1) Tanıma ve tanıtma, (2) farklı kültürlere ve uluslara ilişkin farkındalık düzeyini artırma, (3) uluslararası sinerji yaratma.

Uluslararası hareketlilikte AB sürecindeki programlar genelde; (1) *Socrates/Erasmus*, (2) *Leonardo da Vinci*, (3) *Erasmus Mundus* ve (4) *Gençlik programları* olarak sınıflandırılmaktadır. Bu programlar ile ilgili çalışmalar ülkemizde TC Başbakanlık DPT AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı (Ulusal Ajans) tarafından yürütülmektedir. Bu programlar aşağıda kısaca açıklanmıştır (MEB, 2006:62,63):

1. *Socrates/Erasmus*: Bu program da dört alt başlık altında incelenmektedir: (a) *Comenius*, (b) *Erasmus*, (c) *Grundtvig*, (d) *Lingua*, (e) *Minerva*.

a) *Comenius*: Programın temel amacı, "okuldaki eğitim" alanında Avrupa ülkeleriyle iş birliği yapmak amacıyla eğitimde kaliteyi arttırmak ve kültürel diyalogu sağlayarak dil öğrenimini teşvik etmektir. Bu program okul öncesi, ilköğretimi ve ortaöğretimi kapsamaktadır.

b) *Erasmus*: Erasmus programı, yüksek öğretim programlarının birbirleri ile iş birliği yapmalarını teşvik etmeye yönelik bir AB programıdır. Akademisyen ve öğrenci değişimi için mali destek sağlamaktadır.

c) *Grundtvig*: Yetişkin eğitimiyle ilgili öğrenmeye arzulu her bireyin bu talebini gerçekleştirecek yolların geliştirilmesini sağlamaktadır.

d) *Lingua*: Dil öğretimini kapsamaktadır.

e) *Minerva*: Bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitimde kullanılması programlarını desteklemektedir.

2) *Leonardo da Vinci*: AB'ye üye aday ülkelerin mesleki eğitime yönelik politikalarını desteklemek ve geliştirmek için yürütülen bir programdır. Bu program; ülkeler arası işbirliği yoluyla mesleki eğitim sistemleri ile uygulamalarında kalitenin gelişmesini, yeniliklerin teşvik edilmesini ve Avrupa boyutunun yükseltilmesini amaçlamıştır.

3) *Erasmus Mundus*: Yüksek öğretim alanındaki işbirliği ve hareketlilik programıdır. Amaç AB'deki yüksek öğretimde niteliği artırmayı planlamaktır.

4) *Gençlik programları*: 15-25 yaş grubunun hareketliliğine yöneliktir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç

Değişim kültürünün yeni anahtar terimi küreselleşmedir. Tüm karşıt söylemlere rağmen, dünyayı dönüştüren güç ve etkisiyle küreselleşme evrensel bir olgudur. Toplumlara düşen, bu olguyu bir tehdit olarak değil, yeni fırsat ve imkânlar dünyası olarak algılamak ve buna uygun önlemlere yönelmektir. Değişimin bu anlamda kavranılması, küreselleşmenin talepleri doğrultusunda toplumsal yapının reorganize olması demektir. *Serbest piyasa ekonomisi, rekabet, girişimcilik, insan hakları, demokrasi* küreselleşmenin temel talep ve beklentileridir. Bütün bunlar *bireyi merkez alan yeni toplumun* hem nedeni hem de sonuçlarıdır (Doğan, 2004:39).

Küreselleşme ile ön plana çıkan bilgi, bilgiyi kullanacak bireylerin yetiştirilmesi ve her gün kendini yenileyen bilişim teknolojilerine ayak uydurmak toplumlar için zorunluluk haline gelmiştir. Bu zorunluluk devletlere de yeni görevler yüklemektedir. Bu görevlerin temelini, devletin hem düzenleyici hem de kullanıcı durumunda bulunması oluşturmaktadır (Ceyhan ve Çağlayan, 1997:55). Bir toplumun bilgi toplumu niteliğinde olmasının iki nedeni vardır: Birinci neden, yeniliğin ortaya çıkması rastlantı veya kişisel çabalardan, sezgi veya dehadan değil, sistematik araştırma ve geliştirme çabalarından kaynaklanıyor olması iken, ikinci neden istihdam edilenlerin milli gelirdeki ve istihdamdaki payına bakıldığında, çoğunluğun giderek bilgi sektörüne kaymasıdır (Çırnaz, 1997:215).

Gelecek için eğitim insanlar arasındaki ilişkilerde uyumu amaçlamaktadır. Bu uyum küreselleşme çabalarını içermektedir. Eğitimde küreselleşmede, dört ilkedden bahsedilmektedir. Bu ilkeler; (1) öğrenmeyi bilmek, (2) öğrenmeyi öğrenmek, (3) bireysel öğrenmek ve (4) birlikte

yaşamayı öğrenmektir. Küreselleşmede eğitim; sürekli öğrenmeyi, bilgiyi bilmeyi, bilgili olmayı, bilgiyi üretmeyi, bilgi ile yaşamayı sağlayan bir süreçtir.

Toplum olarak, kültürel değerlerini özümseyen, farklı kültürel değerlere saygılı, bilişim teknolojilerinden maksimum yarar sağlayabilecek niteliklere sahip, paylaşımcı, işbirliğine ve grup çalışmasına yatkın bireyler yetiştirmek gelecekte karşılaşılması muhtemel sorunların yaşanmasını önleyebilir. Öyleyse siyasal gücü elinde bulunduranlar, eğitim uygulamaları sırasında yaşanan sorunlara daha duyarlı olmak zorundalar. Mevcut uygulamalarla çağın gereksinimlerine uyum sağlayabilecek bireylerin yetiştirilmesi mümkün görülmemektedir. Bilişim teknolojilerinin ucuzlaması ve giderek yaygınlaşması mesafe ve sınır kavramlarını ortada kaldırmıştır. Uluslar arasında bilgi alış verişinin ivme kazanması, kültürel değerlerin birbiriyle etkileşerek kültürelleşme sürecini hızlandırması küresel değerlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır (Yurdabakan, 2002:63, 64).

Türk eğitim sistemi, ulusal bir karakter ve yapı üzerinde eğitimin evrensel ilkelerini hayati bir amaç olarak benimsemiş, pedagojik ve bilimsel gelişmelere açık bir felsefeyi yansıtır. Bu felsefe, bir yandan genç kuşakları “*manevi ve kültürel değerlerle*” ulusal kültür için sosyalleştirirken, “*hür ve bilimsel düşünme gücü*” kazandırmak suretiyle de onları evresel kültüre adapte etmeyi ön görmektedir. Belirtilen amaçlar, kişisel ve toplumsal sorumluluklarla yaşadığı topluma katkısı olan, bu nedenle toplumu ve değişen toplumla uyumlu bir vatandaş profili çizmektedir. Sistemin Türk Milletini “*çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapma*” amacı insanın vasıf dokusunun geliştirilmesinde gösterdiği başarı ile gerçekleşebilir. Gerçekleştirilmesi düşünülen bu hedefler değişim kültürünün doğasına ve esprisine büyük bir uygunluk göstermektedir. Ulusal değerler üzerinde beden, ruh ve zihin dengesini kurmuş, dünya ile uyumlu bireyler küresel değerlerin beklentisi ile de uyarlılık içindedir. Bu yüzden *Türk Milli Eğitim Sistemi* son derece *gelişmeci ve modern felsefi temellere sahiptir*. Sorun bu temeller üzerinde ortaya çıkan ürün ya da ürünlerin söz konusu beklenti ve amaçlara uygunluğudur.

Öneriler

Küreselleşmenin oluşumu, ekonomik kalkınmaya ve eğitimsel kalkınmaya katkıda bulunmuştur. DPT (2000) Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonunda belirtildiği gibi, küreselleşme süreci mesleki ve teknik eğitimin önemini artırmaktadır. Bu nedenle, bir yandan var olan mesleklerin küreselleşmeye uyumu sağlanmalı, diğer taraftan ortaya çıkan gereksinmelere göre mesleki eğitim verilmelidir. İnsangücü planlaması oluşmalarında, mesleki ve teknik eğitimin yaygınlaştırılma çalışmaları yapılmalıdır. Küreselleşmeye koşut olarak, nitelikli işgören yetiştirilmesine öncelik verilmelidir.

Küreselleşme gerçeğiyle birlikte ortaya çıkan değişim olgusunu yadsımadan, yaşanan değişime karşı direnip gelişmelere kapalı bir birey ya da toplum olma yerine, muhtemel gelişmeleri önceden sezinyip gelişmelere

ayak uydurmasını bilen bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmalıdır. O halde değişim, eğitim kurumlarından başlayarak yaygınlaşmalıdır. Çünkü, küreselleşme daha çok nitelikli insan faktörü üzerinde yoğunlaşmaktadır. Küreselleşme süreciyle birlikte yaşanan bir takım değişimler göstermektedir ki, toplumlar eğitim konusundaki geleneksel politikalarını modern yaklaşımları irdeleyerek yeniden gözden geçirmeli ve gerekli mali desteği sağlayacak yeni projeler geliştirip, yaşama dönüştürmelidirler (Yuradbakan, 2002:63, 64).

Küreselleşmede eğitim; sürekli öğrenmeyi, bilgiyi bilmeyi, bilgili olmayı, bilgiyi üretmeyi, bilgi ile yaşamayı sağlayan bir süreçtir. Bu nedenle, ulus olarak küreselleşme eğitiminin özellikleri konusunda tüm vatandaşlarımızı bilinçlendirmeliyiz.

Küreselleşmede yeni bilgi ve iletişim teknolojisi önemli bir yer almaktadır. Bu nedenle öğretmenler, bilgiyi ve iletişim teknolojisini kullanan, yararlı hale getiren kişiler olmalıdır. Okullar küreselleşme açısından eğitim programlarında değişiklik yapmalıdırlar. Bu bağlamda, daha okul döneminde küresel düşünen öğrenciler yetiştirilmelidir. Küresel boyutta sorumluluk üstlenen, tutum oluşturabilen bir gençlik yetiştirmeye çaba sarf edilmelidir. Küresel süreç içinde bulunan ülkeler arasında üniversitelerde öğrenci değişimi çok yaygın hale getirilmelidir.

Avrupa Topluluğunun bir üyesi olma yolundaki Türkiye'nin küreselleşme alanındaki etkinliklerinin hedefleri ise şunlar olmalıdır: (1) Özellikle üye ülkelerin dillerinin öğretilmesi ve yaygınlaştırılmasına önem vermelidir. (2) Diplomaların ve eğitim sürelerinin karşılıklı olarak tanınmasını teşvik etmek suretiyle, öğrenci ve öğretmenlerin hareketliliğine destek olmalıdır. (3) Eğitim kurumları arasında işbirliğini geliştirmelidir. (4) Üye ülkelerin eğitim sistemlerine ilişkin ortak sorunlarda bilgi ve deneyim değişimini geliştirmelidir. (5) Öğrenci değişiminin geliştirilmesini teşvik etmelidir.

Öğretmen eğitimi yapan yüksek öğretim kurumlarının programlarında önemli değişiklikler yaparak, değişik kültürlere sahip, sosyal yönden zayıf öğrencilerin öğrenmelerini gerçekleştirebilen, mevcut çatışmalarını barışçı yollarla çözebilen, birbirinin kişiliklerine ve kültürlerine saygı duyan ve toplumsal sorumluluk taşıyan yurttaşlar olmalarına yardım edebilecek nitelikte bilgi, beceri ve değerlerle donanmış olmalarına özen göstermelidir.

Küreselleşme, bize interneti sunarak eğitimimizde çağ açmıştır. Bu nedenle, *bilgisayar kullanıp internetten doğru yönden yararlanmayı temel eğitim görme kadar* önemli görmeli ve bilgi toplumu olma yolunda adım atmamızdır.

Tezcan'ın (2002:60) belirttiği gibi, özellikle, Avrupa Topluluğu'nun eğitim politikasında belirlenen üye ülke vatandaşları arasındaki karşılıklı anlayışın teşvik edilmesi, eğitimde Avrupa damgasının vurulması, öğrenci ve öğretmenlerin bu konuda eğitilmesi, yabancı dil eğitimi, her türlü eğitime eşit

ve serbest bir girişim sağlanması gibi temel amaçların gerçekleştirilmeye çalışılması, üye ülkelerin ısrarlı uygulamaları olmalıdır.

Kaynaklar

- Ceyhan, Y. ve Çağlayan, M. U. (1997). *Bilgi Teknolojileri Türkiye İçin Nasıl Bir Gelecek Hazırlamakta*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çırnaz, F.N. (1997). Bilgi Toplumu Nedir? Gelişimi, Bugün Vardığı Nokta. *Nasıl Bir Eğitim Sistemi*. İzmir: Bilsa Bilgi Yayınevi, 213-218.
- Doğan, E. (2002). Eğitimde Küreselleşme. *Eğitim Araştırmaları*. Ankara: Anı Yayıncılık, 6, 87-98.
- Doğan, İ. (2004). *Toplum ve Eğitim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- DPT.(Devlet Planlama Teşkilatı). (2000). *Küreselleşme Özel İhtisas Raporu*. Ankara: DPT Yayın No:2544.
- M.E.B. (1995). *Milli Eğitim Temel Kanunu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2006). *17. Milli Eğitim Şurası Ön Komisyon Çalışmaları* (08-16 Haziran 2006). Ankara.
- Öztürk, A. (1998). *Küreselleşen Dünyada Yöneticilik*. Adana: Adana Nobel Kitapevi.
- Kızılçelik, S. (2003). *Küreselleşme ve Sosyal Bilimler*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2002). Küreselleşmenin Eğitim Boyutu. *Eğitim Araştırmaları*. Ankara: Anı Yayıncılık, 6, 56-60.
- Yurdabakan, İ. (2002). Küreselleşme Konusundaki Yaklaşımlar ve Eğitim. *Eğitim Araştırmaları*. Ankara: Anı Yayıncılık, 6, 61-64.